

Rekomendācijas uz lauksaimniecības zemēm un stādījumos augošu bioloģiski vecu koku (dižkoku) apsaimniekošanai

Daudzas dabas vērtības ir saistītas ar vecajiem kokiem, it īpaši dižkokiem, kas aug gan kā atsevišķi koki uz lauksaimniecības zemēm, gan lauku parkos, gan alejās. Tie ir ne tikai ainaviska, kultūrvēsturiska un dabas vērtība paši par sevi. Tie ir arī nozīmīga dzīvesvieta daudzu augu un dzīvnieku sugām: ķērpjiem, piepēm un citām koksnes sēnēm, kukaiņiem un citiem bezmugurkaulniekiem, kā arī putniem, sikspārņiem un reizēm arī susuriem. Daži no minētajiem dzīvo uz koku mizas, tās spraugās, citi lapotnē, bet daudziem vienīgā dzīves vieta ir trupoša koksne. Kopējais sugu skaits, kas apdzīvo vienu pašu bioloģiski vecu koku, var sasniegt vairākus simtus. **Tamdēļ ir jāsabalansē dižkoku (arī potenciālo dižkoku un vienkārši bioloģiski vecu koku) un uz tiem dzīvojošo organismu saglabāšanas intereses.** Ja ir jāaizsargā dižkoks, kurā vai uz kura mīt aizsargājamās sugas, bet šīs sugas (lai arī retas) ir arī citos vecos kokos tuvākajā apkārtnē, prioritāte dodama dižkoka kā indivīda saglabāšanai. Koka dzīves ilgumu visvairāk ietekmē piepju un citu koksnes sēņu klātbūtne. Retās sugas parasti nav aktīvākās koksnes noārdītājas, bez tam apkarot tās ir praktiski neiespējami. Bet, lai izvairītos no postošāko sugu iekļūšanas, der ievērot, ka koka veselības labad ir pēc iespējas jāizvairās no jebkādas tā traucēšanas, tātad arī apzāģēšana jāveic tikai pilnīgas nepieciešamības gadījumos.

Koku vēlams saglabāt pat ja tas ir nokaltis. Tā ainaviskā un kultūrvēsturiskā vērtība nav zudusi. Tā stumbrs var saglabāties vairākus gadu desmitus, atsevišķos (dižozolu, dižpriežu) gadījumos pat gadu simtus. Un visu šo laiku to turpinās apdzīvot arī dažādi organismi, vienai sugai nomainot citu atkarībā no koka satrūdēšanas pakāpes. Ja nepieciešams, koka pamatstumburu var apzāģēt, bet to vēlams atstāt līdz tā pilnīgai satrūdēšanai. Šāds pasākums nodrošinās mirušajā kokā dzīvojošo bezmugurkaulnieku, kā arī ķērpju, sēņu un citu organismu attīstību, iespējas tiem pabeigt attīstību un izplatīties uz piemērotiem biotopiem. Šādi pasākumi ir īpaši svarīgi, ja koka tuvumā atrodas citi sugām piemēroti koki.

Katru gadījumu, kad nepieciešamas manipulācijas ar koku vai koku grupu, ir nepieciešams izvērtēt individuāli, izveidojot darba grupu, kurā tiktu iekļauti dižkoku un attiecīgo sugu speciālisti.

Dižkoku, potenciālo dižkoku, bioloģiski vecu koku un uz tiem dzīvojošo organismu dzīves vides ilgstošai saglabāšanai būtu jāvadās pēc sekojošiem ieteikumiem:

1. neveikt nekādas darbības koka sakņu zonā (koka vainaga platībā, bet ne mazāk kā 3m rādiusā), kas var ietekmēt tā sakņu sistēmu;
2. ja kādreiz klajumā augušu koku tagad ieskauj jaunizauguši koki, vēlams izcirst visus tos, kuri ieauguši vecā koka vainagā;
3. pēc iespējas izvairīties no jebkādas koka apzāģēšanas, it īpaši nav ieteicams nozāģēt masīvus zarus stumbra pamatdaļā, līdz 2 m augstumā no zemes;
4. gadījumā, ja koka stāvoklis apdraud cilvēku veselību un dzīvību, vai lai saglabātu vēl dzīvo koku ilgāk, pieļaujamas sekojošas darbības: bīstamo zaru nozāģēšana līdz tādām garumam, lai zars nelūztu no sava svara; galotnes nozāģēšana pēc iespējas augstāk virs zemes vai virs augstākā dobuma;
5. dzīvas koksnes zāģēšana veicama tikai pavasarī, bet nokaltušas koksnes- jebkurā gadalaikā;
6. gadījumā, ja koks ir nokaltis, un, ja tas nepieciešams cilvēku drošības apsvērumu dēļ, pamatstumburu nozāģēt pēc iespējas augstāk un zarus līdz tādām garumam, lai

12. pielikums

- zars nelūztu no sava svara, un mirušo koku atstāt līdz tā pilnīgai satrūdēšanai; ja nepieciešams apzāģēšanu var atkārtot;
7. neveikt nekādas darbības, kas var izmainīt mikroklimatu koku dobumos (dobumu aizmūrēšana, tīrīšana, piegružošana, ierobežot cilvēku iekļūšanu dobumā, paplašināšana un tamlīdzīgi);
  8. vietās, kur dobumos lien cilvēki, vai kuros dedzina uguni, tos piesārņo ar sadzīves atkritumiem un tml., ap koku izveidot estētiski izskatīgu nožogojumu;
  9. gadījumos, kad cilvēku drošības apsvērumu dēļ koku, kurā dzīvo aizsargājamas sugas, nepieciešams nozāģēt, koka atliekas ar bezmugurkaulniekiem vai citiem organismiem pārvietojamas uz citu vietu ar sugām piemērotu biotopu;
  10. pie kokiem, kuros konstatētas briežvabole, ozolu dižkoksgrauzis, lapkoku praulgrauzis vai gaismu mīlošās ķērpju sugas, veikt krūmu un koku novākšanu tik lielā laukumā, lai koka stumbrs būtu labi saules apspīdēts;
  11. “publiskās vietās” pie kokiem pievienot plāksnīti ar informāciju par koka parametriem un kokā dzīvojošajām apdraudētajām sugām un to aizsardzībai nepieciešamajiem pasākumiem;
  12. katram kokam vai koku grupai, kurā konstatēta īpaši aizsargājuma suga, vēlams izstrādāt individuālo apsaimniekošanas pasākumu plānu;
  13. koka nociršanas nepieciešamības vai tā izgāšanās/nolūšanas gadījumā par to nekavējoties paziņot sugu ekspertiem (skat. kontaktadrešu sarakstu) un Gaujas NP administrācijai.

Sugu eksperti

kukaiņi

Voldemārs Spuņģis
Zooloģijas un dzīvnieku ekoloģijas katedra
Bioloģijas fakultāte, Latvijas Universitāte
Kronvalda Bulv. 4, Rīga, LV-1586
tālr.: 7034880
e-pasts: adalia@lanet.lv

Dmitrijs Teļnovs
Latvijas Entomoloģijas biedrība
Praulienas iela 4-35, Rīga, LV-1021
tālr. mājās: +371-7174305
e-pasts: telnov@parks.lv

Mārtiņš Kalniņš
Latvijas Entomoloģijas biedrība
Lapu iela 29-2, Rīga, LV 1002
tālr. mājās: 7619759
e-pasts: vendene@delfi.lv

kērpji

Alfons Piterāns
Botānikas un ekoloģijas katedra
Bioloģijas fakultāte, Latvijas Universitāte
Kronvalda Bulv. 4, Rīga, LV-1586
tālr.: 7034877
e-pasts: apiteran@lanet.lv

piepes un citas koksnes sēnes

Diana Meiere
Botānikas nodaļa
Latvijas Dabas muzejs
Kr.Barona iela 4, Rīga, LV 1050
tālr.: 7228250
e-pasts: diana.meiere@dabasmuzejs.gov.lv

sikspārņi

Viesturs Vintulis
Ķemeru NP
«Meža māja»,
Ķemeri, Jūrmala,
LV-2012
tālr.: 7765386;
mob. 6535782
e-pasts: viesturs@kemeru.apollo.lv

Gunārs Pētersons
Latvijas Lauksaimniecības universitātes
Veterinārmedicīnas fakultāte
K. Helmaņa ielā 8
LV-3004, Jelgava
tālr.: 30 27666
mob.: 9439097
e-pasts: gunars@cs.llu.lv